шов // Вестник Челябинского Государственного университета. История. – Челябинск, 2007 – № 11(89). – С. 66–71. **8.** *Синицын С. И.* Учебный процесс в танковом училище в дни войны / С. И. Синицын // Журнал автобронетанковых войск. –1944. – № 4. – С. 6–8. **9.** *Шевченко В. Н.* Исследование опыта подготовки офицерских кадров для танкових войск в годы Великой Отечественной войны : дис. … канд. воен. наук : 20.01.06 / Шевченко Владимир Николаевич. – М., 1979. – 171 с. **10.** *Барабанщиков А. В.* Советская военная педагогика и психология в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. / Барабанщиков А. В., Киряшов Н. И., Феденко Н. Ф. – М.: ВПА, 1987. – 388 с. **11.** *Михно С. Н.* Совершенствование огневой подготовки курсантов высших танковых командных училищ : дис. …канд. воен. наук : 20.01.06 / Михно Сергей Николаевич. – М.: ВАФ, 1981. – 216 с. **12.** *Военные* кадры Советского государства в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.: [справочно-статистические материалы]. – М., 1963. – 380 с. **13.** *Шинкаренко В. В.* Совершенствование огневой подготовки танкистов при обучении в учебном танковом подразделении: дис. …канд. воен. наук : 20.01.06 / Шинкаренко Владимир Васильевич. – М. : ВАФ, 1989. – 223 с.

Надійшла до редколегії 28.04.10

УДК 636.1

В. В. КУНЕЦЬ, Інститут тваринництва НААНУ

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЗОНАЛЬНОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ КОНЯРСТВА (1931 – 1940 рр.)

В первой трети XX века с открытием научно-исследовательских институтов, начинает формироваться сеть отраслевых исследовательских станций. Одной из них была Украинская зональная исследовательская станция коневодства. Деятельность станции охватывала территорию Украины, а при необходимости распространялась и за ее пределы. К научной тематике станции относились вопросы разведения, содержания, питания, которые имеют научную ценность и ныне.

В першій третині XX століття з відкриттям науково-дослідних інститутів, починає формуватися мережа галузевих дослідних станцій. Однією з таких установ була Українська зональна дослідна станція конярства. Діяльність станції охоплювала територію України, а за необхідністю розповсюджувалася і за її межі. До наукової тематики станції входили питання розведення, утримання, годівлі, які мають наукову цінність донині.

In first third of the XX century, with opening of research institutes, the network of the of particular a branch experimental stations begins to be formed. One of such organizations was the Ukrainian zonal experimental station of the horse breeding. Activity of the station engulfed Ukrainian territories, and in the case of necessity spread for its limits. The questions of breeding, maintenance, feedings which have a scientific value until now, were included in the scientific subject of the station.

Постановка проблеми. Природничо-історичні та економічні умови України сприяли розвитку конярства.

У XX ст. з організацією науково-дослідних інститутів починає формуватися мережа дослідних галузевих установ. Питаннями конярства займалася Українська зональна дослідна станція.

Вченими цієї наукової установи був зроблений вагомий внесок у розвиток науки про коня і сільськогосподарської науки взагалі. Питання розведення, годівлі та утримання коней примушують сучасних дослідників

знов звертатися до результатів, що були отримані цією установою та матеріалу, накопиченому в процесі її функціонування.

У зв'язку з цим вивчення історії формування, розвитку та діяльності вищезазначеної установи, аналіз питань над якими працювали вчені набуває особливої значущості та актуальності.

Прогрес у науці неможливий без вивчення здобутків попередників. Дослідження еволюції наукових ідей з питань конярства доповнює загальну історію сільськогосподарської науки України.

Аналіз останніх досліджень. Останнім часом дослідженнями щодо діяльності сільськогосподарських дослідних станцій займалися такі історики науки, як професор В. А. Вергунов, професор В. П. Буркат, І. С. Бородай та інші. Автори займалися вивченням діяльності окремих інституцій і не ставили за мету більш детальне вивчення їх внеску в розвиток вітчизняного конярства.

Завдання даної статті полягає в узагальненні та комплексній оцінці внеску вчених дослідної установи у популяризації галузевих досліджень з питань конярства. Розгляд цього процесу в контексті соціального, економічного та політичного становища в країні надає даному дослідженню додаткову повноту та актуальність.

Матеріали та методи дослідження. Основними методами біли загальнонаукові –логічного аналізу, узагальнення, класифікації, систематизації, актуалізації та порівняння; історичні – біографічний, проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний. У процесі дослідження було проведено історико-науковий аналіз архівних документів, друкованих та звітних матеріалів, монографій та періодичних видань.

Виклад основного матеріалу. У червні 1930 р. пленум ВАСГНІЛ прийняв рішення про організацію науково-дослідного інституту конярства та його зональних дослідних станцій. Інститут приступив до роботи 1 жовтня 1930 р.

Згодом розпочали свою роботу 5 зональних станцій: Північна станція (Ленінград), Орджоникідзівська (Північно-Кавказька) (П'ятигорськ), Ташкентська (Північно-Азіатська), Тамбовська (ЦЧО) та Українська дослідна станція конярства. З цього моменту наукова робота з питань конярства набуває системності.

Перше згадування щодо організації Української дослідної станції конярства (УДСК) трапляється в архівних документах – у постанові Комісії по скотарству НКЗС УСРР від 18 січня 1931 р. "Про стан конярства та заходи до його поліпшення" [1]. До постанови додавався проект „Положення про Науково-дослідну зональну станцію конярства та кіннозаводства УРСР" [2].

Основним районом діяльності станції була Українська РСР, але в разі потреби станція могла проводити ту чи іншу роботу поза межам країни.

Згідно з проектом, для здійснення своїх завдань, станція повинна:

- організовувати ряд опорних пунктів по держкінзаводах, стайнях, іподромах, розплідниках, що мали своїм завданням розробляти питання за дорученням станції та під її керівництвом;
- улаштовувати експедиції та обстеження. Зацікавлені в проведенні тієї чи іншої експедиційної роботи, відомства та установи могли подавати свої плани до дирекції станції;
- видавати і розповсюджувати свої періодичні та наукові праці та науково-популярні видання зі своєї спеціальності;
- організовувати різні семінари, практикуми, курси, прилюдні лекції, екскурсії тощо;
- для об'єднання наукових та практичних робітників у галузі конярства, станція мала організовувати наукові наради, конференції, з'їзди, та приймати участь в тих, що скликалися іншими установами в УРСР та за кордоном;
- збирати та використовувати різний науковий, практичний матеріал у галузі конярства через своїх кореспондентів, установи та організації;
- виписувати із-за кордону приладдя, інструменти, книги в порядкові, що встановлено для науково-дослідних установ;
- мала право користуватися всіма пільгами, які надавалися науково-дослідним установам республіканського значення, щодо оподаткування державними й місцевими податками й зборами;
- відряджати фахівців і співробітників за кордон [3].

Відповідно до своїх завдань станція мала складатися з таких відділів:

- відділ годівлі та утримання коней;
- відділ експлуатації та використання коня;
- відділ економіки та організації конярства;
- відділ пристосування, ефективності та пропаганди (бібліотека, архів, музей, фотолабораторія);
- лабораторія;
- досвідна станція.

За браком архівних матеріалів встановити точну дату відкриття УДСК не можливо.

27 травня 1931 р. розпорядженням Правління Кінтресту в Дібровському конегосподарстві було відкрито відділення каракульовидних коней за умови, що тут буде розташована станція конярства. Можливо відкриття відділення – це був початковий етап створення станції, який пояснювався браком коштів [4]. Бо вже у 1932 р. УЗСК розміщувалася на території Стрілецького кінного заводу.

Вченими дослідної станції проводилися нові виробничі досліди по налагодженню і обробці багатьох технологічних елементів (І. Г. Косаренко, М. Б. Ігнатьєва, К. І. Горєлов) [5].

Тут був проведений науково-виробничий дослід по раціональному вирощуванню чистокровного молодняку (від народження до 4-річного віку).

У 1935 р. на цих матеріалах були вперше розроблені стандарти росту лошат.

Не менш цінним було накопичення досвіду по підвищенню показників відтворення, поліпшенню утримання і збереження лошат.

У Стрілецькому кінному заводі були розроблені правила проведення парування по відношенню до з'ясування термінів спроб і садок. Цей метод значно підвищив відсоток жеребності, що в кінцевому результаті дало крупний економічний ефект.

За допомогою учених станції були складені плани організаційно-господарського устрою і селекційної роботи заводу.

Формування наукової тематики станції в 1938 р. відбувалося на підставі тем, що були запропоновані переважно виробництвом і мали істотне значення для конярства України.

Виконання тематики 1938 р. суттєво відрізнялося від роботи минулих років і мало характер поглибленої розробки тем та експериментів. Не зважаючи на низку зрушень в науковій роботі станції був і ряд недоліків: неповна укомплектованість опорних пунктів станції кваліфікованими науковими працівниками, недостатнє висвітлення діяльності станції в пресі.

Провідні теми 1938 р. групувалися навколо питань з фізіології, розведення й годівлі коней.

Провідною темою відділу фізіології станції було питання підвищення плодючості коней. Визначення жеребності кобил проводили методами ректального та вагінального досліджень.

При розробці цієї проблеми стало питання про вивчення впливу розрідженої сперми жеребців на зажеребнюваність при штучному запліднені кобил. У результаті проведеного досліду було одержано цілком задовільні результати, які надали можливість використовувати цей метод у більш широких масштабах.

Для апробації стимулюючих засобів, які впливають на спермопродукцію застосовували тестолізат (продукт, одержаний із статевих залоз) і поліонол (вихідним матеріалом якого є ганусова олія). Дослідами з тестолізатом перевірили 9 жеребців щодо наявності аспермії (відсутність сперматозоїдів), некроспермії (нерухомість сперматозоїдів) і олігоспермії (рідка сперма).

У результаті досліджень було відновлено потенцію плідників. Уже в 1939 р. поліонол стануть застосовувати на великій кількості коней із різними розладами статевої функції для встановлення ефективності впливу цього препарату в боротьбі з неплідністю кобил.

Відділ фізіології станції працював також над питанням встановлення корелятивної залежності між сперматогенезом і наявністю естрогенного гормону в сечі жеребців. За результатами цього методу можна судити про продуктивну здатність оцінюваних жеребців-плідників.

Для проведення порівняльної оцінки ректального і вагінального методів досліджень ранньої діагностики жеребності вчені проводили роботу над 1563 кобилами. У результаті одержано ідентичні дані по обох методах досліджень з незначним відсотком помилок в ту чи іншу сторону.

Понад план відділ фізіології розробляв питання ранньої діагностики жеребності кобил за допомогою тест-об'єкта інфузорії циліта. Цей метод, апробований у 193 випадках дав 100 % збіги результатів із контрольними ректально-вагінальними дослідами.

У 1938 р. при станції та Полтавській державній заводській стайні проведено курси і семінари для ветеринарних лікарів, зоотехніків, осіменаторів та конюхів із питань вивчення досліджень діагностики жеребності коней та штучного осіменіння. Усього було підготовлено 60 фахівців.

Влітку 1938 р. науковими працівниками відділу розплоду станції була проведена експедиція для виявлення результатів метизації жеребцями культурних порід (арденами, рисаками і частково брабансонами та верховими) місцевих коней на Поліссі. У результаті був опрацьований значний матеріал із первинної метизації в ряді районів Чернігівської і Житомирської областей Української РСР і у двох районах Білоруської РСР.

Відділ годівлі провів дослід згодовування робочим коням чистого силосу з гички цукрового буряку і розробив способи підготовки крейди до згодовування кінському молодняку.

Наукова тематика 1938 р. УЗДСК була досить актуальна, хоча багато питань і дослідів не було розв'язано, через обмеженість штатних та фінансових можливостей станції.

Тематичний план станції 1939 р. також базувався на основі вимог і запитів із місць, включав низку питань, розв'язання яких було спрямоване на максимально якісне поліпшення і кількісний розвиток конярства України.

Згідно з різними друкованими джерелами зі Стрілецького кінного заводу станція була переведена до с. Абазівка Полтавської області (Є. В. Кожевніков) [6]. За даними «Довідника про науково-дослідні установи СРСР з сільського господарства» напередодні Великої Вітчизняної війни, точніше в 1939 р., УДСК знаходилася вже в Чертково Полтавської області [7]. Станція мала два опорних пункти: по роботі з рисистими породами в Прилуках та по роботі з ваговозами в Ромнах.

УЗДСК проводила роботу по підготовці грубих кормів для коней (А. М. Ірванець, П. М. Осіпов) [8].

У колгоспі ім. Кірова, Мало-Дівицького району Чернігівської області було випробувано установку іншої конструкції для запарювання корму: Випробування установки, де для пароутворення використовували звичайний молочний бідон, дав змогу зробити висновок, що цей засіб може застосовуватися там, де немає ще встановленого кормозапарника заводу ім. Петровського.

Добрі результати дало запарювання грубих кормів лужним розчином – вапном. За дослідними спостереженнями науковців коні поїдали краще даванки обробленої соломи, ніж необробленої.

У результаті дворічних досліджень, проведених під керівництвом ВНДІК, було встановлено сприятливий вплив на організм жеребної матки пророщеного зерна. При проведені дослідів у групі тварин, яким давали пророщене зерно, абортів не було зареєстровано, лошата народжувалися здоровими і в перші 1,5 міс давали більший приріст [9].

Найефективнішим і господарсько-вигіднішим способом літнього утримання коней є випасання на пасовищі. Тому однією з наукових тем у 1940–1941 рр. було загінне випасання коней [10].

У справі розвитку кінського поголів'я великого значення набуло вивчення і узагальнення передового досвіду, розгортання масової дослідної роботи по конярству в колгоспних хатах-лабораторіях і запровадження у виробництво досягнень науки.

У 1940 р. УДСК проводила роботу по запровадженню у виробництво досягнень науки і передового досвіду у 16 хатах-лабораторіях.

Над вивченням впливу чинників годівлі на спермопродукцію жеребців працювала 1 хата-лабораторія, по годівлі жеребних маток – 4 і по штучному осіменінню розрідженою та транспортованою спермою – 1 хата-лабораторія. Останні працювали над такими питаннями: вирощування кінського молодняку – 4 хати-лабораторії, організація зеленого конвеєру – 5 і стільки ж хат-лабораторій вивчали травомішанки.

Хата-лабораторія колгоспу "Шлях до комуни" Талалаївського району Сумської області показала можливість запроваджувати в умовах цього району для конюшинних та люцернових травомішанок вівельниці лучної та грястиці.

На дослідних ділянках хат-лабораторій колгоспу ім. Будьоного, Хмелівського району, Кіровоградської області, було посіяно навесні озиме жито, яке дало два укоси зеленої маси.

Завідуючий племінною конефермою колгоспу "Більшовик" Машівського району Полтавської області Черевичний провів роботу по вирощуванню лошат. Для досліду взяли 2 групи лошат – дослідну і контрольну. Контрольна група лошат підкормки не отримувала, а лошат першої групи підгодовували вівсом із 3-місячного віку і вони були краще розвинені.

Хата-лабораторія колгоспу ім. Молотова Глинського району Сумської області проводила досліди по збереженню жеребності кобил. За умови правильного догляду жеребних кобил підгодовували пророслим зерном. Протягом року в колгоспі не було зафіксовано жодного аборту.

Хата-лабораторія колгоспу “Більшовик” Троянівського району Житомирської області організувала підгодівлю жеребців у період парувальної компанії збираним молоком до 2,5 л на добу. Цей спосіб добре вплинув на збільшення еякуляту та одержання доброякісної сперми.

У колгоспі ім. Леніна Кагарлицького району Київської області хата-лабораторія застосовувала підгодівлю жеребців пророслим зерном у період парування. Крім того, до раціону жеребців уводили овес, пшеничні висівки, пшоно, ячмінну й горохову дерть та просо. Добовий раціон кожен день змінювали.

У результаті повноцінної різноманітної годівлі й періодичної зміни компонентів кормового раціону підвищився абсолютний показник переживаності сперми.

Хатах-лабораторія цього ж колгоспу проводила дослід з осіменіння кобил розрідженою та транспортованою спермою. Транспортували сперму на відстань 9 км і було осімінено 37 кобил [11].

У 1940 р. у Хмелівському районі, Кіровоградської області в дослідному порядку вченими станції проведено роботу зі створення нестаріючих пасовищ (М. Рогалевич, В. Веселовзоров). Досліди показали, що такі пасовища особливо необхідні для лошат-сисунів та однолітків [12].

З початком Великої Вітчизняної війни станція мала припинити свою роботу, як і багато інших інституцій.

Висновки: 1. З відкриттям науково-дослідних інститутів науково-дослідна робота в галузі конярства набуває системності.

2. Українська зональна дослідна станція зробила вагомий внесок у розвиток науки про коня.

3. Роботи вчених станції не втратили значущості та актуальності сьогодні.

Список літератури: 1. ЦДАВО України, ф. 27, оп. 15, спр. 528, арк. 124. **2.** ЦДАВО України, ф. 27, оп. 15, спр. 528, арк. 125. **3.** ЦДАВО України, ф. 27, оп. 15, спр. 528, арк. 126. **4.** ЦДАВО України, ф. 27, оп. 15, спр. 528, арк. 15. **5.** Косаренко И. Г. Опыт воспитания и развития элитных животных / И. Г. Косаренко, К. И. Горелов, М. Б. Игнатьева // Коневодство. – 1934. – № 7. – С. 7–9. **6.** Кожевников Е. В. Отечественное коневодство: история, современность, проблемы / Е. В. Кожевников, Д. Я. Гуревич. – М.: Агропромиздат, 1940. – С. 94. **7.** Справочник о научно-исследовательских институтах СССР по сельскому хозяйству / ВАСХНИЛ. – М., 1939. – С. **8.** Ірванець А. М. Запарювання грубих кормів для коней / А. М. Ірванець, М. П. Осипов // Соц. тваринництво. – 1940. – № 1. – С. 46–47. **9.** Осипов М. П. Як запобігти абортам конематок / М. П. Осипов // Соц. тваринництво. – 1939. – № 5. – С. 46–47. **10.** Осипов М. П. Загінне випасання коней / М. П. Осипов // Соц. тваринництво. – 1941. – № 4. – С. 23–24. **11**. Всеволодов В. В. Колгоспні хати-лабораторії допомогають передовикам конярства / В. В. Всеволодов // Соц. тваринництво. – 1941. – № 4. – С. 10–11. **12.** Рогалевич М. Опыт внедрения научных и практических достижений коневодства в Хмелевском районе Кировоградской области / М. Рогалевич, В. Веселовзоров // Коневодство. – 1941. – № 3. – С. 29–30.

Надійшла до редколегії 26.06.10